

Coord.

Nina Aurora BĂLAN
Ilona DUȚĂ

Gabriela GHEORGHÎȘOR
Ilona BĂDESCU

Coord.

**Nina Aurora BĂLAN
Ilona DUȚĂ**

**Gabriela GHEORGHÎȘOR
Ilona BĂDESCU**

**TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE
PERSPECTIVE CULTURALE, ISTORICE
ȘI LITERARE
100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI AL. PIRU**

**EDITURA
UNIVERSITARIA Craiova,
2017**

Comitetul științific al Conferinței:

Prof.univ.dr. H.C. Eugen NEGRICI

Prof.univ.dr. Nicolae PANEA

Prof.univ.dr. Cornelia CÎRSTEA

Conf.univ.dr. Gabriel COȘOVEANU

Copyright © 2017 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Tradiție și continuitate: perspective culturale, istorice și literare : (100 de ani de la nașterea lui Al. Piru) / coord.: Nina Aurora Bălan, Gabriela

Ghiorghișor, Ilona Duță, Ilona Bădescu. - Craiova : Universitaria, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1341-6

I. Bălan, Nina Aurora (coord.)

II. Ghiorghișor, Gabriela (coord.)

III. Duță, Ilona (coord.)

IV. Bădescu, Ilona (coord.)

82.09

Volum finătat din fondurile Facultății de Litere.

© 2017 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

REPREZENTAREA TRECUTULUI LITERATURII ÎN COMUNISM. ETAPA MICII LIBERALIZĂRI (1964-1971)¹

Eugen NEGRICI
Universitatea din București

Un semn al schimbării atitudinii partidului față de trecutul cultural românesc a fost și reluarea marilor inițiative istoriografice. De ce acum și nu mai devreme e ușor de dedus. Doar sentimentul reconfortant al biruinței politice și al stabilității în plan social e apt să explice în plan social imboldul redactării unor asemenea opere legitimize, care, prin proporții și prin autoritatea semnatarilor, să sugereze măreția și *definitivul*.

Regimul Dej rezistase presiunilor reformatoare hrușcioviste și chiar ieșise întărit după „evenimentele” din Ungaria, care dăduseră fiori conducătorilor lagărului socialist. Colectivizarea agriculturii se sfârșise și ea „cu bine”, nu mai existau clase sau pături sociale și nici grupări de partid capabile de împotrivire. Toate pârgurile puterii (Securitatea, Miliția, activiștii de partid) funcționau de-acum coerent și cu o impresionantă eficacitate. (Când Nicolae Ceaușescu, peste un deceniu, se va simți la fel de bine în edificiul puterii, va ordona și el ridicarea - prin forțe colective - a unor mari opere gloriificate, apte să alcătuiască o epopee națională).

În 1964, se publica primul volum al *Istoriei literaturii române*, „lucrare colectivă de interes național, întocmită sub auspiciile Academiei RPR și sub conducerea acad. George Călinescu, directorul Institutului de istorie literară și folclor”. În *Prefața* decorată protector cu un citat din Gheorghe Gheorghiu-Dej, recunoști, nu fără efort, stilul lui Călinescu completat, pe ici pe acolo, de o mână necunoscută și obligat la executarea unei piruete ideologice. Enunțul care ar fi trebuit să dea o justificare marxistă demersului istoriografic nu izbuteste să-și mențină coerența marxistă întrucât autorul principal încă mai e bântuit de nostalgii estetice.

Nu poți să nu remarci - trist surâs - setul de subterfugii teoretice și de viclenii situative la care trebuie să recurgă strălucitul intelectual, a cărui proprie istorie avea statul de operă ocultă. Pentru a-l explica pe Eminescu, idealistul cu atitudini retrograde, el face mica teorie a geniului care - precum

Tolstoi în viziunea lui Lenin (citarea acestuia legitima orice) - chiar atunci când e „tras de prejudecăți” - „vede până în adâncuri”.

Ca să lase loc artei și, într-un colț discret, receptării estetice, el invocă pe „adevăratul marxist-leninist”, punându-i în seamă toate calitățile unui literat burghez, cultivat și liber, care evită sociologismul pueril și „interpretarea obiectivistă” și pentru care „a reconsidera este bineînțeles departe de a anula, de a face tabula rasa de valorile trecutului, ignorând tradiția și punând-o în afara culturii”.

Dar mai bine să vedem cum era, de fapt, concepută istoria literară în anul de cumpănă 1964 și cum era reprezentată evoluția literaturii române. Volumul I, corespunzând epocii feudale, trebuia urmat de alte trei dedicate etapelor din istoria poporului român în care: 1) burghezia a jucat un rol progresist în epoca iluminismului și romantismului; 2) burghezia și-a încheiat rolul revoluționar și s-a maturizat conștiința revoluționară a proletariatului (epoca marilor clasici și a realismului critic); 3) s-a intrat în faza imperialistă a dezvoltării capitalismului, când literatura suportă atât „influența binefăcătoare a luptei muncitorești”, cât și „influența ideologiei burgheze în plină agresiune” (epocă literară „foarte contradictorie în care ne-am ferit a micșora contribuția scriitorilor considerați de unii „complicați”, dar și de absolvirea unor autori vizibil reacționari, fără scuza de a surprinde prin geniul lor legea internă a istoriei”).

E de ajuns să recitești atent componentele ultimei fraze (citate în paranteză) pentru a deduce, în încâlceala ei, zbaterea dramatică a geniului speculativ călănescian, devenit inept și confuz în încercarea de a acomoda contrariile.

Ca să-și asigure o intrare comodă în materie, autorii acestei istorii oficiale dedică folclorului prima parte a primului volum. Adică unor creații populare nedatabile, înregistrate târziu și socotite drept literare (deși, în realitate, sunt produse sincretice). Avantajele acestei manevre sunt lesne de dedus și de înțeles: se începea cu ceva ce ține de vocea, niciodată falsă și totdeauna „progresistă”, a poporului muncitor, care nu e expus greșelilor ideologice pentru că nu are reprezentanți reacționari provenind din clasele exploatare.

Prezența „literaturii populare” în toate cele cinci tomuri proiectate de comitetul de redacție (care promite ca, în ultimul din ele, să se dea importanța cuvenită folclorului nou de după 23 august 1944) era, așadar, simbolic proteguitoare, îndepărtând greața ideologică și amânând momentul trezirii vigilenței autorităților. Care autorități puteau să reacționeze prost chiar de la început, întrucât „literatura” română din perioada feudală este preponderent religioasă și mai deloc beletristică.

De aceea, ca principal autor al prefetei, G. Călinescu a recurs la o nouă manevră argumentativă. Astfel, ca să poată lua în calcul ceea ce aducea cât de cât a „literatură”, și anume textele istoriografice ori acelea (nu ușor de admis) scrise sub auspiciile bisericii, criticul afirma că pentru perioada începuturilor, delimitarea fenomenului literar de cel cultural nu e „uneori pe deplin îndreptățită” și că va da „importanța cuvenită tuturor instituțiilor și formelor de cultură care determină literatura sau o vehiculează” (un determinism marxist familiar culturnicilor, care uzau adeseori de raportul bază-suprastructură).

Și, în sfârșit, ca să dea iluzia unei literaturi vechi mai puțin sărace în texte și valori artistice decât este, Călinescu, reproducându-și intervenția dintr-o sedință a Academiei RPR, oferă o soluție de salvare bazată pe un tip de lectură care va face, peste ani, carieră. Este vorba de a „privi totul din perspectiva artei”, „din prezent spre origini” și de a descifra prezența virtuală în acea materie simplă a încă nenăscuților Eminescu, Creangă, Caragiale și Sadoveanu.

Este ceea ce se va întâmpla mai târziu, în anii '70, când tinerii critici de atunci, incomodați de absența intenției artistice și deci a artei, au inițiat un mod de lectură ce semăna cu ceea ce considera Călinescu a fi „marea misiune a unui adevărat istoric literar”.

Drapat sub faldurile unei misiuni patriotice și de îmbogățire a semnificațiilor, se punea astfel în mișcare, pentru a acoperi golurile literaturii române, un mecanism de multiplicare a valorilor. Câțiva ani mai târziu, el se va numi intertextualitate ori lectură *à rebours* și va da argumente procesului iluzionării noastre.

Istoria redactată de Academie începe cu creația folclorică. Aici, în capitolul „Arta literară în folclor”, Călinescu (care e autorul lui) dă la o parte, cu un dispreț regal, tot ce au scris specialiștii despre caracterul funcțional și sincretic al actului folcloric. „Execuția melodică apare superfluă și fastidioasă” în raport cu extraordinara valoare a textului poetic. Întru câțva asemănător vor fi judecate textele religioase și cele istorice (redactate de-a lungul a trei secole în slavonă și în română). Autorii vor ignora specificul și funcționalitatea lor spre a le absorbi în spațiul beletristic și a le citi ca literatură. Așa procedase, în *Istoria...* sa, G. Călinescu însuși și, tot astfel, după două decenii de la apariția acesteia, discipolul său Al. Piru, unul din membrii colectivului de redacție a volumului din 1964.

Asistent, pe vremuri, al profesorului, reabilitat după 1965 și devenit lector la Facultatea de limbă și literatură română din București, Al. Piru și-a publicat în 1961, sub titlul *Literatura română veche*, un curs predat

studenților filologi, începând cu 1959. Mânat de ambiția exhaustivității, profesorul Piru a încercat să compatibilizeze rigoarea factuală a lui Cartoian cu impresionismul călinescian.

Carte de căpătâi în universități (în absența monumentului călinescian), *Istoria...* sa desprinde din cronici, scrieri religioase, cărți populare, jiti etc. un număr mare de episoade anecdotice pitorești, de detalii expresive și de formulări memorabile. Comentate cu o ironie reținută, aceste fragmente savuroase au înmulțit numărul cititorilor de texte vechi, derutați până atunci de prejudecata aridității lor. Pe urmele lui Călinescu, paraliteratura și literatura nebeletristică în intenție sunt astfel atrase în zona noastră de interes artistic.

Un act abuziv, în fond, de literaturizare (prin exploatarea efectelor de expresivitate involuntară) devine, prin repetare (căci toate istoriile literare ulterioare vor proceda la fel), plauzibil. Nimeni nu-și mai pune astăzi întrebarea (totuși legitimă) dacă toate aceste texte pragmatice, având o altă funcționalitate decât cea „beletristică”, au ce căuta într-o istorie literară, oricât de colorate și secvențial expresive ar fi ele.

În 1970, Academia R.S.R. a scos, fără modificări importante, a doua ediția a *Istoriei...* Concepută la sfârșitul deceniului '50-'60 – și asta se vedea -, ea nu a produs nici un ecou. În cei șase ani scurși, dispăruse Călinescu, cel ce a înnobilit, cu autoritatea sa, primul volum și i-a impus o viziune contestabilă (dar atunci, și prin însăși prezența lui, de necontestat). În lumea literelor se produsese modificări importante de optică. Vigoarea evaluărilor sociologist-vulgare slăbise simțitor. Reintraseră în circuit, aducând cu ei spiritul estetizant precomunist, personalități precum Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Adrian Marino, Ion Negoitescu, care puteau acoperi suprafețe mari de istorie literară cu contribuțiile lor mai vechi sau mai noi.

Întrucât reprezentau punctul de vedere oficial, dar oficial cu un deceniu în urmă, volumele al doilea și al treilea vor purta încă semnele rănilor necicatrizate ale realismului socialist. Aveau o alcătuire eteroclită și colaboratori de toată mâna (Tudor Vianu alături de George Ivașcu, Ion Roman etc.), grijulii să dea greutate și modeștilor literați români cu vederi de stânga și vise socialiste (Vlahuță, Dobrogeanu-Gherea, scriitori de la *Contemporanul* etc.).

Dorința autorilor de a echilibra tendințele și de a compensa, prin supralicitare, îndrăzneala de a ierarhiza pe alocuri corect, a făcut ca volumele acestea să pară vetuste sau, în orice caz, inoportune. Erau *ab initio* organizate tendențios, alcătuite greșit și concepute în spirit partinic. S-au dovedit caduce și proiectul a fost abandonat în tăcere (ca și realismul socialist).

Un puternic și ireversibil curent estetizant luase naștere sau, mai bine zis renăscuse după 1965 și fructele lui nu au întârziat să apară. Îndrăznesc să afirm că el a fost mai viguros decât cel „dezvoltat” în condițiile aproape firești ale literaturii interbelice. Atunci când literații au scăpat din strânsoarea ideologică stalinist-dejistă, fapta lor a câștigat o motivație entuziast-compensatorie. Pe culoarele libere câștigate, totul s-a făcut în mare viteză și cu o dăruire exemplară.

După 15 ani de distorsionări ideologice flagrante care au schimonosit istoria literaturii române, începea o etapă de recuperare vertiginoasă, pe parcursul căreia spiritul critic s-a lăsat adesea anesteziat.

Golul lăsat de dispariția fizică în închisori sau de pierderea dreptului la semnătură a unui număr mare de profesioniști a început să se umple cu absolvenții facultăților umaniste, unde s-a creat un spațiu privilegiat de libertăți excepționale. Având acces la texte fundamentale de teorie și critică literară, aceștia au profitat de programul de traduceri al editurilor noastre, aflate și ele într-un proces curajos (ce ar fi meritat a fi elogiat după Revoluție) de multiplicare galopantă a posibilităților de informare.

Editura Pentru Literatură Universală editase, încă din 1965, *Istoria literaturii italiene* de Francesco de Sanctis. În scurt timp apăreau studii și istorii literare semnate de A. Thibaudet, R.M. Albérès, P. De Boisdeffre etc., volumele de estetică ale lui Hegel, Lukács ori Hartmann. Dar traduceri care au provocat emulație în literatură au fost cele tipărite de profesorul Romul Munteanu la Editura Univers, întrucât, într-un deceniu, tot ce era mai reprezentativ și mai modern în domeniul teoriilor și metodelor de interpretare a textului a devenit accesibil.

Prin libertatea lor de acțiune neverosimilă, învățământul universitar umanist și Editura Univers au schimbat soarta cercetării literare românești, așezând-o în avangarda celor din lagărul socialist și, în orice caz, în Europa. Pe masă cu cărțile lui Bahtin, Barthes, Curtius, Eco, H. Friedrich, Frye, Hocke, Jauss, Huizinga, Ingarden, Lotman, Propp, Ricardou, Booth, Wellek, tinerii intelectuali români erau îndreptățiți să conceapă actul critic cu totul diferit decât o făcuse haita inchișitorilor de partid și chiar generația de critici și istorici literari, ale căror texte văzuseră și ele, între timp, lumina tiparului (fără să producă entuziasm).

Numărul sporit de cărți editate a făcut ca îndeletnicirea recenziei literare și a cronicii să scape de sub controlul unui grup restrâns de oameni de partid cu autoritate critică absolută. Pe măsura înmulțirii criticilor, a revistelor, a grupărilor literare, a specialiștilor, se relativizează, prin

descentralizare, dezinstituționalizare și liberalizarea punctelor de vedere, actul interpretativ și cel situativ.

Adevăratul impuls, și încă unul excepțional, l-a primit cercetarea literaturii din partea studiilor de stilistică, de poetică și naratologie, întreprinse cu deosebire în cadrul catedrelor de limba română. Acestea se aflau sub fascinația tezelor structuraliste (în care tinerii vedeau o alternativă la dominația materialismului dialectic și istoric). Interesul – greu de conceput altădată – pentru latura formală a actului creator a încetat să mai fie obiect de suspiciune. Până și criticii marxiști preocupați de sociologia literaturii (Ileana Vrancea, Zigu Ornea) se modernizează (cu atenția îndreptată spre ceea ce se întâmplă în universități), iar criticii de direcție ai realismului socialist (Paul Georgescu, Ov. S. Crohmălniceanu) încep să admită primenirea metodologică, să tolereze noul și chiar să-l sprijine.

Critica și istoriografia literară românească au fost scoase (dar nu ușor) din categoria activităților ideologice. Autoritățile păreau, însă, mai dispuse să umple librăriile cu traduceri de această factură (și de ultimă modă), să favorizeze performanța stilistică și tehnicist metodologică decât să readucă în conștiința publicului vechile reprezentări ale trecutului literar românesc.

Cu destule întârzieri sunt publicate, totuși, studii de istorie literară semnate de Titu Maiorescu (înghițit cu greu), Dimitrie Popovici (a cărei viziune istoriografică pare a fi printre cele preferate, la un moment dat, și în universități), G. Călinescu (evident, aproape tot, minus *Istoria...*), Mihai Ralea, Pompiliu Constantinescu, Eugen Lovinescu (nici pe departe la timp și la locul dorit), Dimitrie Caracostea și Nicolae Iorga (abia când politica partidului s-a colorat naționalist).

Venite în valuri, traduceri de care aminteam mai sus – având aura noutății și bucurându-se de prestigiul culturilor libere de unde proveneau autorii – au micșorat vizibilitatea autohtonilor reeditați cu atâta vinovată întârziere. Printre puținele produse precomuniste care au continuat să înrăurească, direct sau indirect, cercetarea literară în tot acest răstimp a fost *Istoria...* lui G. Călinescu. Nereeditată timp de patru decenii, dar folosită discret, trecută, din mână în mână, ca un produs halucinogen, aceasta a iradiat cu autoritatea ei (care era și a fructului oprit) conștiințele literare.

În siajul scrisului călinescian și-au început cariera Nicolae Manolescu, Eugen Simion și alți remarcabili critici români. Au debutat parafrazând și au rămas, până târziu, mentalmente modelați de marele critic. Prin activitatea lor prodigioasă de câteva decenii, prin audiența pe care au câștigat-o, între timp, ei înșiși în lumea literelor, aceștia au lucrat la consolidarea canonului,

ierarhiilor, modalității de abordare și a viziunii istoriografice călănesciene. Ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla într-o literatură cu evoluție normală, unde se confruntă individualități puternice și în care schimbarea orizontului de așteptare produce consecințe axiologice.

Să te bați pentru o cauză interbelică părea, în deceniul șapte, cea mai de bun simț atitudine cu putință. Cu scânteietoarele lui formule, Călinescu era luat drept scut împotriva tuturor încercărilor repetate de resurrecție ideologică și de contraofensivă ale rumegătorilor de rețete de partid.

Ceea ce se petrecea în poezia noastră – care, prin tinerii debutanți din anii '60, reînnota, adesea prin imitație, legătura cu producția interbelică – avea loc și în aria criticii și a istoriei literare. Cine parcurge, astăzi, articolele publicate în revistele literare din deceniul șapte e izbit nu numai de mediocritatea lor, ci și de atașamentul evident al autorilor față de demersul recenziei curente interbelice. Pastişarea (vădită) a stilisticii speciilor jurnaliere ale criticii de întâmpinare merge până la preluarea de formule introductive și conclusive, de cârje adverbiale și de ticuri interjectivale de parcurs.

Uneori ai senzația că pe piața literară în reformare (unde, foarte repede, după 1964, s-au configurat câteva tabere) competitorii mai importanți, dotați cu rubrici fixe, își închipuie că sunt continuatorii marilor direcții ale criticii precomuniste, că sunt aleși să întruchipeze destinul neîncheiat al unui G. Călinescu (Nicolae Manolescu), Tudor Vianu (Matei Călinescu), E. Lovinescu (Eugen Simion), Garabet Ibrăileanu (Mihai Ungheanu) sau Titu Maiorescu (vis general).

Interesul conducerii de partid (în căutarea legitimității) pentru problematica națională și reorientarea ideologică de după 1964 au precipitat definirea unei grupări ce părea preocupată de reînvierea tradiționalismului interbelic. Ea s-a încheiat puțin cam prea devreme și pe contrasens, căci venise vremea ca literatura și critica ei să încerce să-și modernizeze demersul și să se europenizeze. Nu să descopere subit – după ororile realismului socialist – tentația pășunismului și avantajele adoptării unor noi accente (de data aceasta, etico-etnice). Nu ne mai întrebăm dacă această „evoluție” bizară ar fi putut avea loc în condițiile în care nu s-ar fi încercat, în anii '50, nimicirea spiritului național și rusificarea culturii.

Totuși, această dispunere prematură a forțelor pe poziții de luptă solicită unele explicații suplimentare. Pe de o parte, ea a fost consecința invidiei literare (prestigiul lui N. Manolescu și autoritatea echipei de la *România Literară* putea să pară onorată – lui Mihai Ungheanu și Eugen Barbu, de pildă – enervante).

În plin proces de incriminare a criticii dogmatice din anii '50 și, implicit, a criticii de direcție, își afirma, din ce în ce mai clar, prezența o critică de „orientare” tradiționalistă în intenție, care ar fi putut deveni oricând, cu sprijin de sus, una de direcție. În anii '80, ea chiar a ajuns să fie nocivă și să izbească cu violență (cu argumente „patriotice”, firește) în tot ce reprezenta o gândire artistică de tip european.

Așadar, în perioada „micii liberalizări” (1964-1971) se constată evoluții și fenomene surprinzătoare, care amintesc faptul că se trăia printre ruinele unei literaturi, într-un climat nefiresc, tulburat de amintirea atrocităților literare din anii '50 și a încercării autorităților comuniste de a evacua cultura unei națiuni.

S-a întâmplat, atunci, ceea ce s-a întâmplat ori de câte ori ființa națională s-a aflat în preajma unei primejdii sau în zona de efecte ale acesteia: miturile compensatorii s-au activat brusc, bulversând evoluțiile, maturizând în grabă tendințele, dând un impuls idealizator reprezentării trecutului. În mare viteză, în anii '60, instituția literaturii își reclădea compartimentele, își fortifica temeliiile șubreze, își completa și își sporea „personalul” și inițiativele. Ca în toate epocile false ale istoriei literare, care la noi sunt cele inaugurale și cele consecutive unor deșertificări, conta cantitatea și nu spiritul critic.

Cum am văzut, golurile de informare încep să fie acoperite într-un ritm uimitor (prin editări, reeditări, traduceri) și un număr mare, nefiresc de mare, de articlieri, critici, recenzenți, autori de studii își semnalează prezența rareori justificată prin originalitate și rigoare. Adoptate pe diverse căi, metodele noi de abordare a textului sunt îmbrățișate cu frenezie și, chiar asimilate precar cum sunt, primenesc receptarea. Avantajul lor este că nu implică atitudinea critică și sunt indifferente la axiologie.

Ochii sunt îndreptați, însă, ca de regulă, mai ales spre trecutul literar (cu predilecție cel interbelic), care, idealizat, oferă adevăratul model, modelul obsesiv. El era privit atunci (ca și astăzi, de altfel) ca un *Paradis pierdut*, ca o *Vârstă de aur* a literaturii, la ale cărei mirifice înfăptuiri merită să râvnești și de a cărei scară de valori se cuvine să ții seamă. Perceput în lumină -, trecutul ne livrează exclusiv scriitori mari și capodopere. Inițiat și susținut de câteva edituri (Minerva și colecția Universitas, cu deosebire), s-a ivit un puternic curent de studiere, prezentare și popularizare a „clasicilor”, a scriitorilor ignorați pe parcursul deceniului șase, a unor specii, genuri și etape literare.

Cele mai multe contribuții de acest gen au aspectul unor monografii și par (prin trăsăturile lor didactice) a se adresa unui cititor de nivel mediu, care vrea să afle datele esențiale ale unui curent sau ale vieții și operei

scriitorului. Se compilează vechi informații tălmăcite și parafrazate cu talent, asezonate cu citate și comunicate cu aplomb, ca și cum ar fi vorba de revelații entuziasmante. Chestiunile controversate și cele spinoase, cu implicații politice, sunt evitate.

Aparatul teoretic este, de regulă, hipertrofiat și digresiunile, schimbarea rapidă a grilelor și alunecările eseistice sunt la mare căutare. Mai ales ele pun în evidență ambițiile interpretului – singurul lucru ce pare să conteze. Acesta își face intrarea în lumea „bună” a criticii (și într-un fel și a politicii culturale) fie practicând, pe urmele lui Călinescu, un impresionism de ținută (cu numere de imaginație asociativă și de prestidigitație stilistică), fie făcând dovada înnoirii metodologice și a lecturilor la zi din bibliografia occidentală.

De altfel, în graba heuripistă cu care se ocupă locurile virane, se reface schelăria și se reasează cărămizile întreprinderii destinate comentării obiectului artistic, nu se prea respectă genul și diferența specifică. Ne e imposibil să nu stabilim analogia cu felul cum procedau intelectualii (boierii) pașoptiști, care făceau de toate și puneau de toate în „produsele” lor. Pe temelii biografice precare sau depășite, înecat în aluzii intelectuale minore, *eseul* e dezvoltat în felul foiletonului. Articolul (compromis ca specie, în anii '50) este evitat și înlocuit cu cronica literară, care, la rândul ei, ia aspect de eseu și, în cazul fericit, de *studiu* literar.

Dar să ne întoarcem la ceea ce ne interesează direct, și anume la reprezentarea specifică a trecutului literar. Spre sfârșitul acestei perioade de relaxare politică apare *Istoria literaturii române* (I, 1969) de George Ivașcu, lucrare preocupată mai curând de ideologia culturală decât de creația artistică individuală. Cuprinsă între secolul al X-lea (!) și vremea Junimii, epoca la care se referă volumul ridică numeroase probleme de situare și de contextualizare. Ea solicită o abordare nuanțată, ceea ce scapă din vedere unei opere de acest fel, inflamate ideologic.

Pe urmele lui Călinescu, mentorul și modelul său, G. Ivașcu năzuiește să ilustreze puterea de creație a unui popor ignorat de mai marii lumii și să impună o viziune flatantă. Unitară, veche și dezvoltată organic, literatura românilor (în orice limbă s-ar fi exprimat ei începând cu secolul al X-lea) ar fi de nivel european, reprezentând o cale de afirmare națională. Spiritualitatea autohtonă, superioară în confruntarea cu cea europeană, a supraviețuit întâmplărilor istoriei, probându-și vigoarea. Din Ovid Densusianu, Nicolae Cartojan, Șt. Ciobanu, Nicolae Iorga, Dumitru Popovici și mai ales din Călinescu sunt extrase, reformulate jurnalistic, actualizate arbitrar și fortificate retoric toate acele teze și argumente care, în țesătura de unde proveneau, susțineau ideea națională,

dar fără stridența propagandistică. Bizară și discutabilă e atenția acordată secolelor X-XVI în capitolul cu titlul pompos: „Epoca genezelor” și de-a dreptul eronată deplasarea accentului de pe textele religioase și de pe cărțile populare medievale pe așa-zisa literatură laică a curților domnești (reflex ateist oficial!).

Istoria scrisă sau poate doar semnată de G. Ivașcu e interesantă, însă, ca document de epocă. Ea poate fi consecința, în plan istorico-grafic, a exaltării ce cuprinsese societatea românească după 1964 și reprezintă, cum nu se poate mai bine, reacția unei conștiințe colective ce își regăsește brusc identitatea. Pare scrisă spre a face plăcere autorităților ceaușiste, aflate în plin proces de reorientare propagandistică, dar și spre a da satisfacție tuturor celor ce s-au simțit îngroziți de spectacolul macabru al lichidării culturii române de către ocupantul sovietic, ajutat de comuniștii români.

Distanțarea de viziunea istoriografică marcată de dogmatism și de românofobie a anilor '50 produce astfel de derapaje situative. În perioada ce va urma minirevoluției culturale ceaușiste, aceste distorsiuni interpretative, impulsionate de reactivarea miturilor identitare, vor căpăta amploare pe fondul anemierii spiritului critic și al pierderii cultului rigorii științifice.

NOTE

¹ Fragment din *Iluziile literaturii române* (ediția a II-a), Editura Polirom, 2017.